

Мицкан Марина
м. Чернівці

Науковий керівник: к.ф.н., асис. Худик К.Г.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДЕБАТНОГО КЛУБУ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Анотація. Дана стаття розкриває поняття комунікативної компетенції та етапи її формування. Тут вивчається питання використання сучасних методів та підходів до розвитку навичок комунікації в умовах старшої школи за допомогою дебатної технології. В кінці підводиться підсумок, що за допомогою таких видів діяльності, які були застосовані впродовж навчання, формується критичне мислення та вміння висловлювати свої думки.

Ключові слова: комунікативні навички, дебатна технологія, старшокласники, «Дебатний клуб», уроки англійської мови.

Summary. This article reveals the main stages of development of communication skills during the debate club in English classes of high school students. The article includes the analysis of the features of development the debate technology ideas in the school systems. It was found that communication skills are the skills with which it is possible to establish and maintain contacts with other people based on the internal resources necessary to build an effective communicative action in interpersonal communication situations. The essence of the debate technology is revealed as a combination of individually planned individualized learning, combined with group forms of the organization of the educational process. Was characterized the essence of debate technology and the formation of communicative competence with the help of debate technology is and debate technology is defined as a system of structured discussions in the form of an intellectual game in which two teams, following certain rules (regulations), put forward their arguments and counterarguments regarding the proposed thesis to convince the members of the jury (judges) of their rightness and

experience of rhetoric. Was developed the «Debate Club» project based on 11 classes, which is based on the principles, methods of implementation, and pedagogical requirements of debate technology. The creation of the «Debate Club» for 11th-grade students in English lessons was primarily ensured by appropriate, clearly, and expediently selected pedagogical conditions. The debate topic of the «Debate Club» was chosen - «Has social media benefitted or harmed people's social lives?» «, the structure of the debates, the composition of the participants, the algorithm for conducting debates in the English language class, and the time frame of the debates, the criteria for evaluating the results are presented.

Key words: *communication skills, the debate technology, high school students, the «Debate Club» project, the English lessons.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку освіти характеризується особливою увагою до виховання в учнів здатності до спільної діяльності, уміння знаходити спільну мову з оточуючими, діяти в команді, активно та позитивно взаємодіяти з людьми, тому у новому державному стандарті базової середньої освіти комунікативні вміння віднесено до найважливішим метапредметним результатам [1]. Проблема формування комунікативних умінь у школярів привертає себе увагу й у соціальному, й у культурному плані, викликаючи помітну тривогу суспільства. Зокрема, зазначається, що низький рівень комунікативного розвитку знаходить відображення у збільшенні кількості дітей із високою соціальною тривожністю та міжособистісною тривожністю. Все частіше спостерігаються випадки заперечення та випадки цькування дітей однокласниками, випадки переживання самотності, прояви ворожості та прояви агресії по відношенню до однолітків. Все це надає особливості актуальності вихованню вміння співпрацювати і працювати в групі, бути толерантним до різноманітних думок, вміти слухати і чути партнера, вільно і зрозуміло викладати свою думку на проблему.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблема комунікативної культури, виховання комунікативних якостей набула досить широкого висвітлення у вітчизняній та зарубіжній

педагогічній теорії та практиці. Дослідження таких вчених як Т. Вольфовської, С. Козака, Н. Кузнецова, М. Ляховицького, А. Леонтьєва, С. Ніколаєвої, Л. Сажко, П. Сисоєва, О. Сітало, І. Халєєвої, Е. Пассова, Г. Піфо, Є. Полата, Р. Шаманської, Л. Шелеста, Т. Шелеста, Д. Хаймса та низки ін. присвячені темі формування та розвитку комунікативних вмінь школярів на уроках іноземної мови. Проте проблема формування комунікативних умінь у дітей шкільного віку при вивченні іноземної дисципліни недостатньо досліджена.

На думку Т. Вольфовської, комунікативні вміння – це вміння правильно, грамотно та доступно пояснювати свої думки та адекватно сприймати інформацію від співрозмовника [4, с. 14].

У сучасному тлумачному психологічному словнику під КВ розуміють комплекс усвідомлених комунікативних дій, заснованих на високій теоретичній та практичній підготовленості особистості, що дозволяє творчо використовувати знання для відображення та перетворення дійсності [13, с. 203].

В. Махінов вважає, що комунікативні вміння – це здатність учнів правильно будувати свою поведінку, керувати нею відповідно до завдань спілкування [10, с. 14].

К. Пономарьова стверджує, що комунікативні вміння – це індивідуально-психологічні особливості людини, які забезпечують контакт з іншими людьми для спілкування та підтримки взаємин. Вміння дозволяють виявляти соціальну компетентність з урахуванням позиції співрозмовника, слухати людину та вступати з нею у діалог, підтримувати групові розмови, продуктивно контактувати з людьми. Об'єктивна потреба, продиктована потребами сучасного суспільства, відноситься до формування КВ [11, с. 31].

У своїх дослідженнях Н. Леонова вказує, що «комунікативні вміння – комплекс усвідомлених комунікативних дій, заснованих на високій теоретичній та практичній підготовленості особистості, що дозволяє творчо використовувати знання для відображення та перетворення дійсності» [9, с. 3].

В. Владимиров вважає, що комунікативні вміння - це усвідомлені комунікативні дії учнів (на основі знання структурних компонентів умінь та комунікативної діяльності) та їх здатність

правильно будувати свою поведінку, керувати нею відповідно до завдань спілкування [3, с. 60]

Мета дослідження. Метою нашого дослідження є теоретично дослідити та експериментально перевірити розвиток комунікативних вмінь учнів під час проведення дебатного клубу на уроках англійської мови в СЗОШ.

Виклад основного матеріалу. Для розвитку КВ значну роль відіграють багато факторів, проте ми розглянемо найбільш ключові з них (рис. 1.1).

1. *Комунікація як взаємодія.* Комунікативні події, створені задля врахування позиції співрозмовника чи партнера по діяльності. Набуваючи досвіду спілкування, діти навчаються не лише враховувати, а й передбачати різні можливі думки людей. До кінця навчання в школі комунікативні вміння набувають найбільш глибокого характеру: діти стають здатними розуміти можливість різних підстав для оцінки того самого предмета. Вони починають краще усвідомлювати почуття, думки, бажання та прагнення оточуючих, їхній внутрішній світ загалом [6, с. 25].

2. *Комунікація як кооперація.* Це комунікативні дії, спрямовані на співпрацю. Школярі інтенсивно входять у загальні заняття, відбувається активне встановлення дружніх контактів. Головне завдання розвитку на цьому етапі є набуття умінь заводити друзів та навичок соціальної взаємодії з однолітками. Благополуччя особистісного розвитку багато в чому залежить від навичок комунікативного спілкування, набутого у молодшому віці. Формування комунікативних умінь відбувається найінтенсивніше в умовах навчальної співпраці [5, с. 90].

3. *Комунікація як умова інтеріоризації.* На ранньому етапі розвитку дитяча мова одночасно розвивається як усе більш точний засіб відображення предметного змісту та самого процесу діяльності дитини. Усередині подальшої взаємодії та подальшого співробітництва дитини з іншими людьми зароджуються індивідуальна свідомість та рефлексивність її мислення. Діти, вступаючи до школи, повинні бути наділені здатністю будувати висловлювання, зрозумілі для партнера, а також вміти ставити запитання [2, с. 13].

Рис. 1.1 – Три види основних аспектів комунікації

Процес формування КВ у школярів буде успішним, якщо реалізується сукупність педагогічних умов: сприятливий психологічний клімат у дитячому колективі, атмосфера доброзичливості та створення ситуації успіху для кожної дитини; спільна діяльність школярів на основі задоволення потреб у спілкуванні у позаурочний час; включення школярів до системи ситуацій взаємодії з вчителями, однолітками та дорослими; набуття учнями теоретико-прикладних знань з проблеми спілкування та взаємодії з людьми у повсякденній, навчальній та позанавчальній діяльності. На нашу думку, саме ці педагогічні умови сприяють формуванню КВ в дітей старшого шкільного віку.

Звернення до дебатів як сучасної освітньої технології багато в чому зумовлене зростанням інтересу до технологічного підходу до освіти, пошуку ефективних способів організації освітнього процесу. Будучи дуже спірним та багатозначним, термін «технологія» в освітньому контексті пройшов складну еволюцію.

Використання дебатної технології на уроці ІМ є одним із важливих резервів підвищення мотивації студентів, залучення їх до активної роботи, тренування різних видів мовленнєвої діяльності. Що стосується розмовних навичок, то вони відіграють важливу роль у вивченні ІМ. Важливість розмовних навичок є величезною для тих, хто вивчає будь-яку мову, оскільки будь-яка прогалина у спілкуванні призводить до непорозумінь і може призвести до певних проблем. У цьому випадку дебатна технологія допомагає розвивати ораторські

навички, а також навички критичного мислення. Крім того, ця технологія сприяє розвитку КВ:

1. уміння слухати, вміння працювати в команді;
2. розвиток ораторських здібностей: навичок публічного виступу, вміння чітко висловлювати свої думки;
3. розвиток дослідницьких та організаторських здібностей;
4. розвиток мислення [12, с. 15].

Доцільно буде зазначити, що стратегія дебатної технології полягає в наступному:

1. Предмет дебатів визначається у твердженні. Це є предметом суперечки. Це можуть бути різного роду твердження.
2. Стверджуюча команда. Її завдання полягає в тому, що члени команди переконують суддів у тому, що твердження вірні протягом усього виступу.
3. Команда, що спростовує. Спікери, що спростовують, доводять протилежну точку зору: що твердження неправильні або що твердження, подані опонентами, неспроможні.
4. У дебатах важливе місце посідають аргументи. Аргументація – це найкращий спосіб переконати суддів у тому, що певна позиція відповідно певного твердження вірна. Аргументи можуть бути сильними та слабкими.
5. Докази. Вони представляються членами команди поряд з аргументами на їх підтримку. Думка експерта може бути доказом.
6. У ході дебатів ставляться перехресні питання. Кожен спікер має змогу відповісти на запитання опонета.
7. Рішення приймає суддя (або судді) після виступу обох сторін суддя, зазначаючи в бюлетені, яка команда була переконливішою [7, с. 39].

Існують певні принципи, що є основою проведення дебатів: дебатувати, щоб навчатися; бути чесним; поважати інших та їхні ідеї.

Дебати як навчальна технологія мають такі важливі властивості:

- дебати відбуваються згідно з певними правилами, що забезпечує чіткість у проведенні дебатів та можливість більш адекватного оцінювання роботи учасників;
- у ході дебатів учасники мають можливість залучати широке число відомостей і фактів для аргументування своєї точки зору;

- формат дебатів розвиває навички критичного мислення;
- дебати розвивають дослідницькі та організаційні навички – наводячи аргументи, учасник повинен підкріплювати їх доказами, які необхідно шукати у різних джерелах, а організація виступу безпосередньо впливає на ефективність повідомлення;
- дебати сприяють розвитку навичок обговорення проблеми з різних точок зору та пошуку можливих шляхів вирішення цієї проблеми [8, с. 69].

Обговорення в класі може приймати різні форми. Наведені нижче методи дебатів пропонують ряд можливостей для покращення розуміння школярами матеріалу курсу та залучення їх до них.

Класична дискусія. Включає дві команди по три людини в кожній і доповідача. Інші або слухачі, або рефері, або судді. Цей тип дебатів вимагає певної підготовки, особливо для доповідачів. Однак так чи інакше залучити кожного члена класу до такої дискусії важко; тому цей тип дебатів має досить обмежене застосування на уроках [14, с. 301].

Експрес-дебати. Це дебати, в яких фаза підготовки зведена до мінімуму. Підготовку проводять безпосередньо на уроці за матеріалом підручника або лекції викладача. Цей вид можна використовувати як елемент «зворотного зв'язку», повторення навчального матеріалу або як форму активізації пізнавальної діяльності.

Модифіковані дебати – це використання окремих елементів формату дебатів, у яких допускаються деякі зміни в правилах: скорочення регламенту виступів, можливість збільшення або зменшення кількості учасників команди, запитання з аудиторії, організація виступів. До роботи можна залучити всю групу. Суть дебатів полягає в тому, що дві команди висувають свої аргументи та контраргументи щодо висунутої тези, щоб переконати нейтральну третю сторону та суддів у своїй правоті. Такі дебати є елементом уроку або як форма контролю знань учнів.

Міні-дебати. Діяльність відбувається «один на один» і кожен з учасників має право поставити супернику два запитання. Тема уроку – загальна проблема, яка поділяється на складові (на початкових етапах це робить учитель, а потім увесь клас). Для кожної міні-проблеми заслуховується пара конкуруючих доповідачів (2 хвилини кожен), а потім вони ставлять запитання один одному; висновки записуються в

зошит після виступу кожної пари. Потім висновки обговорюються в класі [15, с. 39].

Рольові дебати також допомагають уникнути дуалістичних моделей дебатів, доручаючи студентам сперечатися від імені різних персонажів у ситуації. Наприклад, у питанні про національну охорону здоров'я студенти можуть виконувати різні ролі, наприклад, лікаря, пацієнта, заможної людини, бідної людини, юриста, судді, страхової компанії, президента тощо. Через обговорення проблеми з різних точок зору учні можуть розширити своє розуміння проблеми та її складності [16, с. 292].

Дебати «акваріум» може мати кілька різних форм, але зазвичай передбачає групування стільців у коло. Потім кілька стільців ставляться всередину кола для команд, які представляють різні позиції дебатів. Також можна додати стільці для кількох студентів, які представляють аудиторію. Щоб привернути увагу тих, хто знаходиться за межами акваріуму, можна додати порожній стілець, що є безкоштовною грою, дозволяючи комусь ззовні увійти в акваріум, щоб поставити запитання чи посперечатися.

Дебати «подумайте в парах і поділіться» вимагає від школярів думати та робити нотатки наодинці щодо проблеми. Після завершення особистої рефлексії утворюються пари. Потім пари працюють разом, порівнюючи свої записи та створюючи списки для підтримки обох сторін проблеми. Після завершення дві пари поєднуються з іншою парою. Новостворені групи з чотирьох осіб обговорюють проблему, обирають позицію та редагують свій список до найкращих аргументів. Нарешті, чотири групи представляють свою позицію класу.

Проблемні дебати зазвичай включає вісім студентів. У кожній команді по чотири учні. По одному учню з кожного боку висувається позиція, яка ґрунтується на історико-філософських аргументах. Наступні два учні висловлюються відносно того, чому зміни виправдані чи ні. Третій студент пропонує план, який би реалізував їх позицію. Два останніх студента підсумовують позицію своєї команди та виступають із заключним аргументом [17, с. 92].

Дебати на повітряних кульках. Група студентів знаходиться в кошику повітряної кулі, яка втрачає повітря. Тільки одна людина може залишитися в кулі і вижити (інші повинні вистрибнути). Учні, які представляють відомих персонажів (Наполеон, Клеопатра тощо)

або професії (вчитель, лікар, юрист тощо), мають аргументувати, чому їм слід дозволити вижити [12, с. 41].

У процесі навчання англійської мови можна використовувати дебати як форму уроку та його елементи технологія «Дебати».

Наприкінці дебатов можна провести (у формі таємного голосування) вивчення поглядів учасників дебатов на дане питання. Хорошою формою підбиття підсумків дебатов є запитання, адресоване обом сторонам: «Які аргументи супротивника були найкращими?».

У процесі навчання АМ на базі 11 класів СЗОШ нами було обрано тему дебатов «Дебатного клубу» (тема дебатов звучить так: «The Magic of Debating in English»), розроблено структуру дебатов (рис. 1.2) та склад учасників (рис. 1.3):

1. Команда «PRO», що включає 2 спікерів.
2. Команда «CONTRA», що включає 2 спікерів.
3. Судді (журі) – визначають найкращу команду, заповнюють протоколи з метою визначення сильних та слабких сторін спікерів у різних командах (3 учасника).
4. Таймкіпер – стежить за дотриманням правил гри (2 учасники).
5. Діва – спікер, який презентує команди (1 учасник).
6. Батіг – останній виступаючий, що підбиває підсумки дебатов (2 учасника).

Спершу схематично зобразимо структуру дебатов «Дебатного клубу»

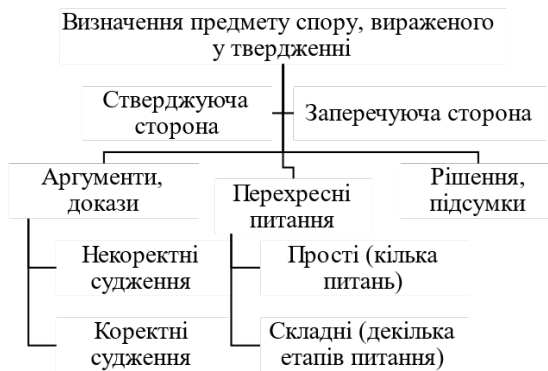

Рис. 1.2 – Структура дебатов

На рис. 3.2 показано схему учасників дебатів «Дебатного клубу». Всього у дебатах прийняло участь 11 школярів СЗОШ.

Рис. 1.3 – Учасники дебатів «Дебатного клубу»

Також доцільно буде зобразити схематично алгоритм проведення дебатів в 11 класі на уроці англійської мови (рис. 1.4).

Рис. 1.4 – Алгоритм проведення дебатів «Дебатного клубу».

Змістовий блок дебатної технології може включати чотири модулі.

Модуль 1. Вступ: знайомить з основними поняттями та правилами дебатів, тобто їх суттю та основними компонентами: докладно зупиняється на визначенні ролей та тактиці аргументації.

Модуль 2. Наука: знайомить зі способами організації доказів та підтримки, зі стратегією стверджуючого та спростовуючого кейсу, створенням пакету аргументів та контраргументів (всесвітній шкільний формат).

Модуль 3. Освіта: знайомить із модифікацією формату класичних дебатів Карла Поппера (шкільний формат) з розподілом ролей (спікерів), з вимогами оцінювання, вчить будувати промови головних спікерів команд, затвердження та заперечення, враховувати часові рамки.

Модуль 4. Конституція: знайомить із форматом парламентських дебатів, ролями, суддівським протоколом, ролями спікерів, лімітами часу, зі стратегією затвердження чи заперечення.

Результати проведеного анкетування подано у табл. 1.1

Таблиця 1.1

Отримані дані згідно анкети «Оцінка школярами досвіду роботи за допомогою дебатної технології»

Рівень впливу	К-сть школярів	%
Низький рівень	2	18,2%
Середній рівень	4	36,4%
Високий рівень	5	54,6%

Для обґрунтування ефективності формування комунікативної компетентності учнів старшої школи, використовуючи новітні технології, було проведено оцінку проведеного «Дебатного клубу» за допомогою методу анкетування, яке дало такі результати: у половини учасників «Дебатного клубу» виявлено високий рівень впливу дебатної технології на розвиток КВ, яка застосовувалася на уроках АМ в учнів 11 класів СЗОШ, у меншій половині учасників виявлено середній рівень впливу і лише у 2 учасників – низький рівень впливу. Це все в сукупності свідчить про те, що реалізації формування комунікативної компетенції школярів 11 класів СЗОШ на уроках англійської мови у вигляді дебатної технології «Дебатний клуб» підвищується рівень її ефективності. Дебатна технологія дозволяє успішніше розвивати творчі здібності учнів, формувати навички виконання складних завдань у складі команди, допомагати успішно опанувати здібності аналізу непередбачуваної ситуації, самостійно розробляти алгоритми ухвалення рішень. Ця

технологія сприяє розвитку критичного мислення, вміння вільно орієнтуватися у соціокультурній ситуації, формує такі якості як: ініціативність, самостійність, креативність, що в сукупності становлять розвиток комунікативних вмінь школярів.

Література:

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ: Атіка, 2018. 684 с.
2. Бориско Н.Ф. Діалог культур: необхідність, можливості і межі. Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні підходи до навчання іноземних мов та культур у новому тисячолітті». Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет економіки та права, 2018. С. 12-15.
3. Владимиров В. Інформування, комунікація, спілкування: відмінне й спільне у просторі масового розуміння. Наукові записки Інституту журналістики. 2018. Т.3. №5. С. 58-64.
4. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети. Шлях освіти. 2015. № 3. С. 13–19.
5. Вторнікова Ю. С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. Витоки педагогічної майстерності: збірник наукових праць. Полтава, 2017. №3. С. 88-94.
6. Головань М. Комунікативна компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. Вища освіта України. 2018. № 3. С. 23-30.
7. Імжарова З. Дебати як педагогічна технологія. Відкритий урок: Розробки. Технології, Досвід. Київ: Плеяди, 2015. № 19/20. С. 65-70
8. Інтелектуальна гра «Дебати» у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів». Збірка матеріалів для керівників дебатних клубів та вчителів, які навчають дебатів та дискусій / упоряд.: Г.А.Каліберда. Полтава: ПОППЮ, 2018. 204 с.
9. Леонова Н. С. Мовно-комунікативна вправність учнів у вимірі компетентнісно орієнтованого навчання. Вивчаємо українську мову та літературу. 2020. № 1. С. 2 – 7.
10. Махінов В. М. Іншомовна комунікативна компетенція в контексті сучасних соціокультурних проблем фахової

- підготовки майбутніх вчителів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. «Теорія і практика навчання та виховання». Київ: НПУ, 2019. № 17. С. 13–23.
11. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: метод. посіб. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
 12. Сущенко І. Дебати в школі. Як навчити учнів аргументації та публічному мовленню. Посібник для вчителів. Київ, 2018. 34 с.
 13. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2017. 640 с.
 14. Hedge T. (2008). *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford: Oxford University Press, 2020. 447 p.
 15. Hayward L. *Assessment is learning: The preposition vanishes*. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 2015. № 22(1). S. 27–43.
 16. Kumaravadivelu B. *Beyond methods : Macrostrategies for language teaching*. New Heaven. London: Yale University Press, 2013. 352 p. 59
 17. Quaretnelli E. L. *The future is not the Past Repeated: Projecting Disasters in the 21 Century from Current Trends*. *Journal of Contingencies and Crisis Management*. 1996. № 4. P. 228-240.